

Act4Respect

Rutgers

atria

DE

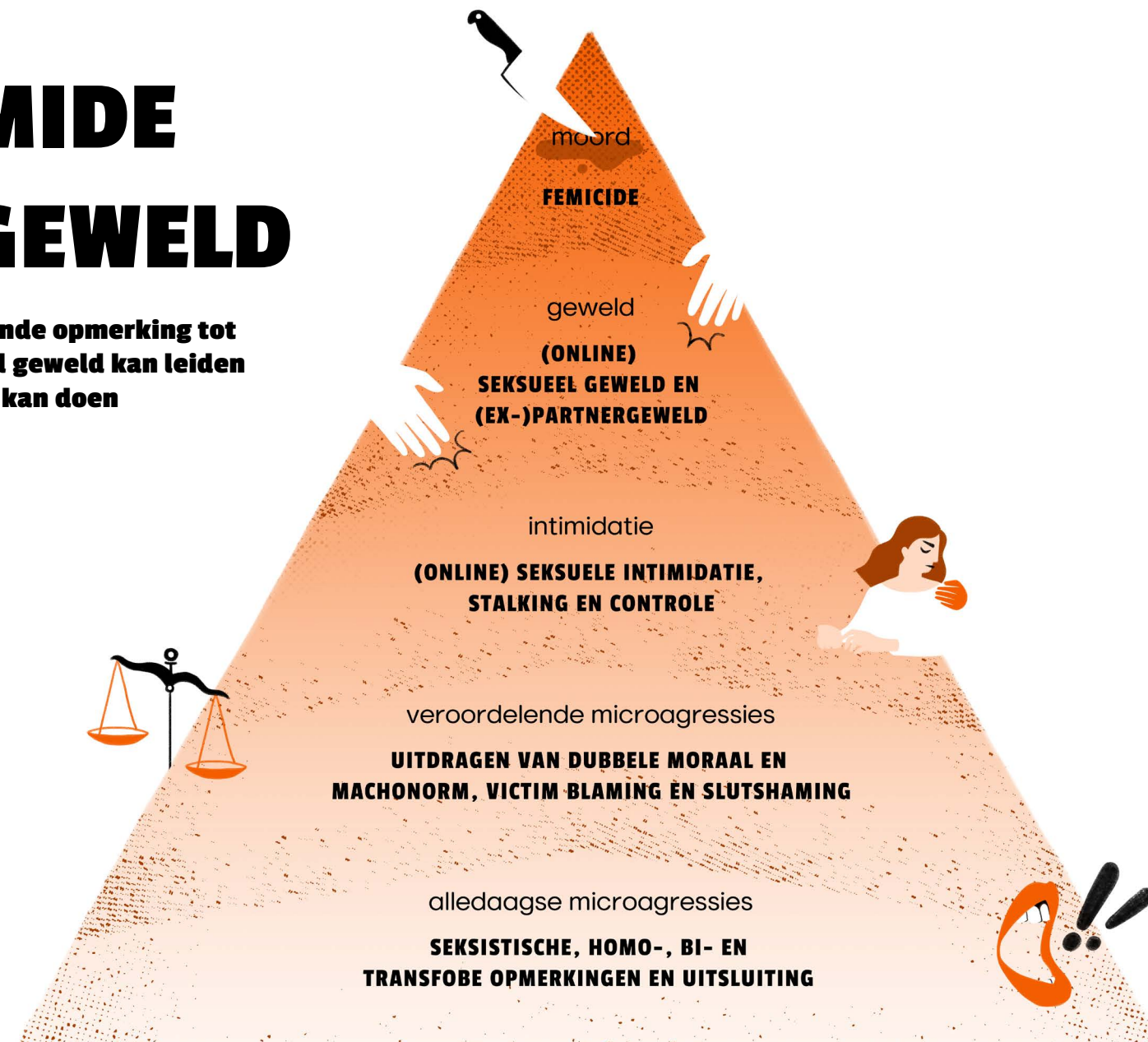
PIRAMIDE

VAN GEWELD

**Hoe een denigrerende opmerking tot gendergerelateerd
geweld kan leiden en wat je daar aan kan doen**

DE PIRAMIDE VAN GEWELD

Hoe een denigrerende opmerking tot
gendergerelateerd geweld kan leiden
en wat je daar aan kan doen

Introductie

NAAR EEN SOCIAAL VEILIGE OMGEVING

Ingrijpen bij lichte vormen van geweld en erger voorkomen

De Piramide van geweld laat zien hoe opmerkingen gebaseerd op stereotiepe opvattingen over seksualiteit, relaties en gender en microagressies op basis van sekse, gender of seksuele oriëntatie bijdragen aan een cultuur die gendergerelateerd geweld* normaliseert en bagatelliseert in plaats van problematiseert en serieus neemt. Waardoor dit geweld kan blijven bestaan in onze samenleving.

Gendergerelateerd geweld is geweld op basis van sekse, gender of seksuele oriëntatie. In deze Piramide en handreiking focussen we op (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en (ex-)partnergeweld.

Gendergerelateerd geweld voorkomen begint met het ingrijpen bij deze opmerkingen, uitsluiting en microagressies. Hiermee neem je de voedingsbodem weg voor het normaliseren en bagatelliseren van (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en (ex-)partnergeweld en maak je ruimte voor een cultuur waarin gewenste, gelijkwaardige en vrijwillige seksuele ontmoetingen en relaties de norm zijn.

WEGWIJZER

Deze handreiking bestaat uit drie onderdelen.

1 Handelingsadviezen

Vind per laag van de piramide wat je als professional kan doen om een veilige omgeving te creëren.

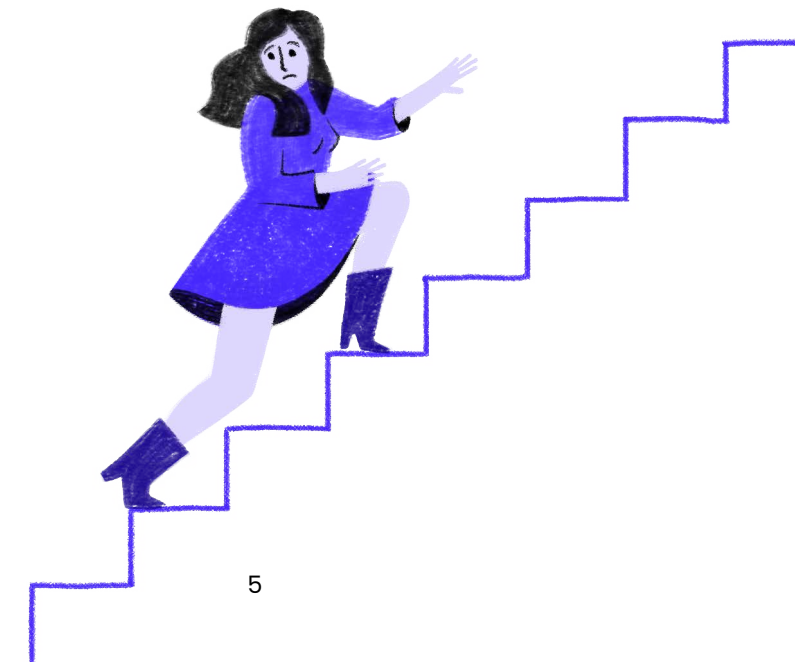
2 Onderbouwing

Lees op welke wetenschappelijke inzichten de Piramide van geweld gebaseerd is.

3 Begrippenlijst

Krijg een korte uitleg bij gebruikte begrippen in deze handreiking.

Deze drie onderdelen zijn te navigeren met de tabs aan de zijkant van de handreiking.

Handelingsadviezen voor professionals die met jongeren werken

Het belangrijkste advies is om zo laag mogelijk in de Piramide van geweld in te grijpen. Door in te grijpen bij laag 1 en 2 van de Piramide, voorkom je dat er een cultuur ontstaat waarin jongeren denken dat laag 3 misschien ook wel geaccepteerd is. Daarnaast kan de impact op slachtoffers van de relatief lichtere vormen van geweld in laag 1 en 2 nog steeds groot zijn en is ingrijpen sowieso een goed idee. Tot slot zijn dit vaak situaties waarbij je vrij makkelijk in kan grijpen en is er niet altijd een hele interventie nodig, zoals wel vaak bij het geweld in de bovenste drie lagen.

Intermezzo: Piramide van geweld en het vlaggensysteem

[Het Vlaggensysteem](#) focust op het signaleren en bijsturen van individueel ongewenst seksueel en relationeel gedrag en ondersteunt jongeren in een positieve seksuele en relationele ontwikkeling. De Piramide van geweld focust op het creëren van een sociaal veilige omgeving waarin gendergerelateerd geweld geen plaats heeft. Zo versterken de Piramide van geweld en het Vlaggensysteem elkaar en kunnen ze naast elkaar gebruikt worden.

Laag 1: Alledaagse microagressies

Seksistische, homo-, bi- en transfoebe opmerkingen en uitsluiting

Advies: Zeg er wat van

Zeg zowel iets van lullig bedoelde opmerkingen als van lollig bedoelde opmerkingen. Lollig bedoelde opmerkingen kunnen onschuldig lijken en worden ook niet altijd als problematisch ervaren. Toch is het belangrijk ook hier iets van te zeggen. Want ook dit soort opmerkingen bevestigen en normaliseren stereotiepe opvattingen over seksualiteit, gender en relaties. En deze stereotiepe opvattingen zijn de voedingsbodem van de veroordelende microagressies als de dubbele moraal, victim blaming, slutshaming en machonorm in laag 2 van de Piramide van geweld.

Wanneer is een opmerking seksistisch, homo-, bi- of transfoob?

Vragen die je bij opmerkingen kan stellen:

- Suggereert de opmerking dat meiden en jongens zich moeten gedragen zoals stereotiepe opvattingen dat voorschrijven of dat ze anders minderwaardig zijn?
- Suggereert de opmerking dat zogenaamde 'jongens dingen' meer waarde hebben dan zogenaamde 'meiden dingen'? Zoals meiden die fan van Taylor Swift zijn belachelijk maken en jongens die fan van een voetballer zijn stoer vinden.
- Worden meiden als (lust)object benaderd?
- Suggereert de opmerking dat het beter is om hetero te zijn dan om lesbisch, homo, bi+ of asexueel te zijn? Of dat het beter is om cis te zijn dan om trans te zijn?
- Suggereert de opmerking dat je beter op één gender (monoseksueel) kan vallen dan op meerdere genders (bi+)?

Voorbeeld:

Als Julie (16) naar de gymles loopt, roepen een aantal jongens haar na: hé lekker ding! Pablo (17) vindt dit niet oké en doet er niet aan mee. De jongens richten zich dan op hem en beginnen te joelen 'Hé Pablo, ben je gay of zo?'.

Waarom is dit niet oké?

- Julie wordt benaderd als lustobject
- Pablo wordt gepest omdat hij zich niet 'als een echte man' gedraagt
- Het woord gay wordt hier denigrerend gebruikt

Hoe zeg je wat van seksistische, homo-, bi- en transfobe opmerkingen?

Het makkelijkst is om van tevoren gedragsregels op te stellen waarbij je samen met de jongeren afsprekt dat er geen denigrerende opmerkingen worden gemaakt en dat je elkaar (respectvol) mag aanspreken op respectloos gedrag. Als er dan toch iets gebeurt, kan je teruggrijpen op de eerder gemaakte afspraken.

Ook in een context waar geen gedragsafspraken (mogelijk) zijn kan je er als professional wat van zeggen. Hieronder drie methoden die je kan gebruiken.

Methode 1: Wees oprecht nieuwsgierig waarom een jongere iets zegt en zet er vervolgens een ander perspectief naast:

1. **CHECK:** Wat zeg je? Vraag of iemand wil herhalen wat die zei. Zo geef je iemand de kans om zichzelf te corrigeren.
2. **VRAAG WAAROM:** Laat iemand het uitleggen. Wat bedoel je daarmee? Waarom vind je dat? Hoe zie je dat dan? Vraag door.
3. **GEEF EEN ANDER PERSPECTIEF:** Ga niet in discussie over wie er gelijk heeft. Leg kort en krachtig uit hoe jij het ziet. Ik zie het anders, namelijk...

4. **LEG UIT WAAROM:** Gebruik argumenten die breed gedragen worden onder jongeren, zoals gelijkheid, rechtvaardigheid, respect, jezelf kunnen zijn, iedereen heeft recht op privacy, iedereen moet zich veilig kunnen voelen.
5. **MOVE ON:** Ga niet in discussie over wie wel of geen respect verdient. Iedereen verdient respect. Punt. Sluit bijvoorbeeld af met: 'Daarom maken we hier niet dit soort grapjes, akkoord? ... Oké wie wil er meedoen?'

Door nieuwsgierig te zijn laat je zien dat je de jongere serieus neemt. Door het andere perspectief naast het perspectief van de jongere te zetten en niet in discussie te gaan over wie er gelijk heeft, ervaart de jongere het minder als een aanval en staat die meer open om hier (op een later moment) over na te denken. Door het gesprek erover duidelijk af te sluiten, maak je het niet groter dan het is en zet je een duidelijke norm neer dat respectloos gedrag niet getolereerd wordt.

Methode 2: Herinner iemand aan diens eigen positieve waarden

GEEF EEN COMPLIMENT: Zeg iets positiefs over de ander: "Je neemt het altijd voor iemand op als die gepest wordt. Dat doe je zo goed! Je zegt nu dit, dat had ik niet verwacht"

Methode 3: Laat weten wat de opmerking met jou doet

BENOEM JOUW REACTIE: Wow, ik schrik er best van dat je dit zo zegt. Het kan heel sterk zijn een stilte te laten vallen en te kijken hoe iemand reageert. Als er geen reactie komt, kan je toelichten waarom de opmerking niet bij waarden als gelijkwaardigheid, eerlijkheid en respect passen: Ik vind het niet eerlijk om jongens en meiden anders te beoordelen bij hetzelfde gedrag. Dat is niet meer van deze tijd, iedereen moet toch zichzelf kunnen zijn?

Tip: Bedenk dat het niet jouw doel is om iemands mening te veranderen. Je doel is jouw gelijkwaardige en respectvolle perspectief naast het perspectief van de jongere te zetten en respectvol gedrag als de norm neer te zetten. Hierover hoef je niet te discussiëren.

Als er veel onrust in de groep blijft of de grapjes blijven doorgaan, is het natuurlijk wel goed om er nog een keer wat uitgebreider op terug te komen. Check hiervoor de adviezen in laag 2.

WANNEER IS IETS UITSLUITING?

Het is belangrijk dat iedereen kan meedoen. Door iemand uit te sluiten zeg je impliciet dat iemand er niet bij hoort en iemand het niet waard is om rekening mee te houden. Kleine aanpassingen of er iets van zeggen kan een wereld van verschil maken. Daarmee laat je zien dat iedereen evenveel waard is.

Vragen die je je bij uitsluiten kan stellen:

- Kan iedereen meedoen? Denk aan: meiden, jongens, trans-, queer- en non-binaire jongeren. Deel bijvoorbeeld niet automatisch een groep op in meiden en jongens.
- Kan iedereen meedoen aan wat die wil zonder angst voor pesten of ander negatief gedrag? Bijvoorbeeld: Kunnen jongens meedoen met dansles? Kunnen trans jongeren zich rustig omkleden bij de gym en naar de WC?

Voorbeeld:

Niko (13) ziet eruit als een jongen, is volgens de papieren een meisje en weet zelf nog niet zo goed wat haar genderidentiteit is. Het maakt Niko niet uit of je hij of zij zegt. Ze houdt erg van voetbal, maar elke keer als ze op het pleintje mee wil doen, moet ze van een groepje jongeren eerst zeggen of ze een jongen of meisje is. Daarna wordt ze steeds uitgelachen.

Voorbeeld uitsluiting:

Niko kan niet meedoen met voetballen zonder eerst gekleineerd en uitgelachen te worden, omdat ze niet voldoet aan het stereotiepe beeld van een meisje of jongen.

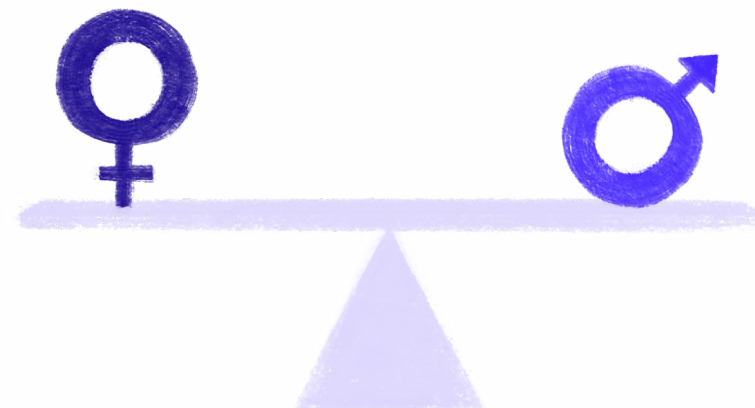

Laag 2: Veroordelende microagressies

Uitdragen van dubbele moraal, victim blaming, slutshaming en machonorm

Advies: Bespreek gendernormen, gendergelijkheid en diversiteit

In laag 2 is er niet enkel sprake van opmerkingen die stereotypen bevestigen, maar ook van een negatief oordeel. Een negatief oordeel wat suggereert dat iemand geen respect verdient omdat het gedrag zogenaamd niet acceptabel is voor een vrouw, man of non-binair persoon. Dit noemen we daarom veroordelende microagressies. Deze microagressies maken vrouwen en lhbt+ personen kwetsbaar om slachtoffer van (online) seksueel geweld en (ex-)partnergeweld te worden. En mannen kwetsbaar om hier pleger van te worden.

Intermezzo: Mythes die gewenste, gelijkwaardige en vrijwillige seksuele ontmoetingen en relaties in de weg zitten

Verkrachtingsmythes zijn aannames over seksueel grensoverschrijdend gedrag die niet kloppen. Een verkrachtingsmythe is bijvoorbeeld dat vrouwen die seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken dit aan zichzelf te danken hebben. Hun (seksuele) gedrag, uiterlijk of situatie hebben de man uitgedaagd. Een andere verkrachtingsmythe is dat mannen er niks aan kunnen doen dat ze seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen. Mannen zijn zo nu eenmaal en kunnen zich niet inhouden. De verantwoordelijkheid van het grensoverschrijdende gedrag van de man wordt zo bij de vrouw gelegd. Mensen die waarde hechten aan deze mythes hebben een grotere kans om pleger of slachtoffer te worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het doorbreken van deze mythen komen zo alle jongeren ten goede.

De dubbele moraal, slutshaming, victim blaming en de machonorm in laag 2 van de piramide bevestigen deze verkrachtingsmythes en andersom. Door in te grijpen bij laag 1 en laag 2 doorbreek je deze mythes.

Voorbeeld victim blaming:

Marc (17) houdt van flamboyante kleding en gebruikt soms ook make-up. Zijn klasgenoten pesten hem hiermee. Zijn tekenleraar is erg op hem gesteld en adviseert hem om zich op school wat 'normaler' te kleden om zo het pesten te voorkomen.

Dit is een vorm van victim blaming:

De leraar stelt Marc indirect verantwoordelijk voor negatieve reacties van zijn klasgenoten. De bedoeling van de tekenleraar is goed, maar toch geeft ze impliciet de boodschap dat wat Marc doet niet oké is en dat negatieve reacties een logisch gevolg zijn. Terwijl de negatieve reacties van zijn klasgenoten niet oké zijn.

Wat kan je wél doen: Bespreek gendernormen, gendergelijkheid en diversiteit in de groep:

- Daag stereotiepe opvattingen en vooroordelen over gender, relaties en seksualiteit uit.
- Ga uit van gelijkheid: iedereen is evenveel waard en iedereen heeft evenveel te zeggen.
- Neem diversiteit als norm: diversiteit in sekse, gender en seksuele oriëntatie is normaal. (Geldt natuurlijk ook voor andere diversiteits aspecten als culturele achtergrond en religie)

Hiermee zet je in op een veilige omgeving waar iedereen zichzelf kan zijn. Heb hierbij ook aandacht voor groepsdruk. Vaak komt negatief gedrag voort uit de behoefte om erbij te horen of de angst om niet geaccepteerd te worden. Onderaan deze paragraaf vind je een aantal tips en trainingen om gendernormen, gendergelijkheid en diversiteit te bespreken met veelal ook aandacht voor groepsdruk.

Tip: Do no harm, take no bullshit

Verschillen in opvattingen zijn oké, maar geen excuus om respectloos tegen iemand anders te zijn. Geef als professional het goede voorbeeld:

DO NO HARM

Blijf altijd respectvol in je communicatie en hoe je met jongeren omgaat. Ook als je het niet met ze eens bent of als ze negatief gedrag tonen. Respectvolle omgang blijft de norm.

TAKE NO BULLSHIT

Laat dingen zoals iemand uitlachen, belachelijk maken, pesten en microagressies niet onopgemerkt. Grijp in en gebruik het als moment om weer te bevestigen dat iedereen gelijkwaardig is en zichzelf mag zijn en dat geweld (inclusief pesten of denigrerend taalgebruik) niet oké is.

KORTOM: Wees zacht in de relatie, maar duidelijk in de boodschap. Dit betekent ook dat je duidelijk kan zijn over gevolgen van negatief gedrag.

Tips en trainingen:

Er zijn diverse tips en trainingen voor professionals om met jongeren in gesprek te gaan over gendernormen, gendergelijkheid en diversiteit. Omgaan met groepsdruk is hierin een belangrijk thema.

- **Online cursus**
G-Woord: Aandacht voor gender om geweld te voorkomen.
Praktische tips om met jongeren te praten over gender, relaties en seksualiteit en zo samen stereotiepe gendernormen te doorbreken.
- **Online cursus + handleiding**
LEFgozers: In gesprek over mannelijkheid en macho gedrag.

Geef jongens in 5 stappen de nodige skills om hun eigen weg te gaan en om te gaan met groepsdruk.

- **Trainingen**
Make a Move(+), Girls Talk(+), Happy2Gether(+) en **Seks Online.**
- **Tips** - **Bespreken van wensen, grenzen en consent**
(seksindepraktijk.nl)
- **Tips** - **Minder vooroordelen en stereotypen rond lhbt+ personen**

Laag 3: Intimidatie

(Online) seksuele intimidatie, stalking en controle

In laag 3 gaat het van een negatief oordeel naar (online) grensoverschrijdend gedrag. Een deel van dit grensoverschrijdende gedrag is ook strafbaar, zoals seksuele intimidatie op straat of online. De impact van het geweld wordt ook groter, al moet je de mogelijke impact van de relatief lichtere vormen van gendergerelateerd geweld in laag 1 en 2 niet onderschatten.

Advies laag 3 staat bij laag 4

Laag 4: Geweld

(Online) seksueel geweld en (ex-)partnergeweld

In laag 4 is het grensoverschrijdende gedrag overgegaan in daadwerkelijk geweld. Vormen van (online) seksueel geweld zijn aanranding, verkrachting, seksueel misbruik en online geweld. (Ex-)partnergeweld kan zowel fysiek, seksueel, psychologisch, economisch, en/of sociaal geweld.

Advies bij laag 3 en 4: Signaleer en handel

Bij incidenten of bij vermoeden van intimidatie of geweld is het belangrijk om tijdig te signaleren en adequaat te handelen. Elke situatie vraagt hierin een aanpak op maat. Het kan een goed idee zijn om advies in te

winnen bij experts over hoe het best te handelen. Tijdig signaleren en op de juiste manier handelen kan betekenen dat geweld eerder stopt of dat erger voorkomen wordt.

Meer informatie en hulp:

Handelen bij incidenten – Meer handvatten, tips en organisaties die kunnen helpen bij incidenten

Factsheet intiem terreur – Tips over hoe te handelen bij (vermoeden van) (ex-)partnergeweld of risico op femicide.

Het vlaggensysteem helpt bij het tijdig signaleren van seksueel grensoverschrijdend gedrag en wat de juiste stappen zijn bij incidenten. Ook kan je altijd advies inwinnen bij Centrum Seksueel Geweld.

Relatiewijs helpt bij het beoordelen en aanpakken van (ex-)partnergeweld. Je kan advies inwinnen bij Veilig Thuis. Je hoeft niet gelijk een melding te doen, maar het kan wel verstandig zijn.

INZETTEN OP EEN VEILIGE OMGEVING BIJ INCIDENTEN

Naast ingrijpen bij incidenten is het belangrijk oog te hebben voor de omgeving. Speelt er iets in de omgeving wat het slachtoffer het idee geeft dat het diens eigen schuld is of wat de pleger het idee geeft dat diens gedrag oké was? Vijf dingen die je kan doen om de omgeving veilig te houden/ maken:

1 Geef erkenning dat iets grensoverschrijdend is

Sommige vormen van grensoverschrijdend gedrag worden niet altijd herkent of erkent als grensoverschrijdend. Zoals dwangmatige controle in een relatie. Dit wordt soms uitgelegd als iets romantisch, ook door de slachtoffers zelf. Terwijl het een duidelijke risicofactor is voor (ex-)partner geweld en soms gepaard gaat met (ernstige) vrijheidsbeperking van het slachtoffer. Dit maakt het moeilijk voor het slachtoffer om te herkennen dat de situatie niet oké is en om hulp te vragen. Ook als iemand het zelf niet als grensoverschrijdend ervaart en zichzelf dus ook niet als

slachtoffer ziet, blijft het een risicofactor voor (ex-)partnergeweld.

Wat kan je doen?

Benoem dat jij je wel zorgen maakt over dwangmatige controle en leg uit waarom. Geef aan dat jij er voor iemand bent als die besluit toch hulp te willen. Zet eventueel een interventie als Happy2Gether in.

Voorbeeld dwangmatige controle:

Camiel (19) eist van zijn vriendin dat zij het wachtwoord van haar Instagram-account met hem deelt, zodat hij kan checken wat ze daar doet. Hij zegt dat dit de manier is om te laten zien dat ze hem trouw is. Hij wil ook zijn wachtwoord delen, zodat het eerlijk is.

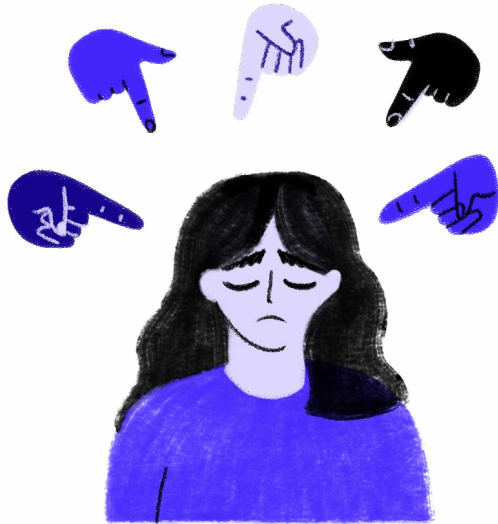
Dit is controle en intimidatie binnen een relatie:

- Camiel wil zijn vriendin controleren door haar Instagram-account te checken. Het is niet oké dat hij haar wil controleren. Het feit dat hij in ruil daarvoor zijn wachtwoord ook wil delen verandert de ernst niet.
- Door te eisen dat zij haar wachtwoord deelt, neemt Camiel een dominante positie in waar hij de baas speelt over wat er in de relatie wel en niet gebeurt.
- Door te zeggen dat zij haar trouw moet bewijzen, zet hij haar onder druk om dingen te doen die ze misschien niet wil om de relatie goed te houden, zoals het delen van haar wachtwoord.

2 Zeg iets van negatieve reacties uit de omgeving:

De impact van het meemaken van (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en (ex-)partnergeweld wordt voor een deel bepaald door hoe de omgeving erop reageert. Ongeloof, (impliciete) victim

blaming, slutshaming, het goedpraten van de pleger en gebrek aan empathie en steun kunnen de ervaring erger maken en het herstel belemmeren.

Wat kan je doen?

Steun het slachtoffer door deze te geloven en te bevestigen dat het niet diens schuld is. Leg de verantwoordelijkheid voor het grensoverschrijdende gedrag nadrukkelijk bij de pleger. Ga in gesprek met omstanders als er sprake is van victim blaming, slutshaming of het goedpraten van het gedrag van de pleger. Ook als dit goedbedoeld is, zie volgende punt.

3 Pas op voor goed bedoelde victim blaming

Pas op voor oplossingen die het slachtoffer beperken in bewegingsvrijheid of vrijheid van expressie. Soms kan dat tijdelijk veiligheid bieden en is het nodig, maar het legt wel de verantwoordelijkheid voor het geweld bij het slachtoffer en niet bij de pleger. Het suggereert dat de pleger diens gedrag niet hoeft aan te passen, maar het slachtoffer. Wat een vorm van victim blaming is.

Wat kan je doen?

Zet (ook) in op het stoppen van het grensoverschrijdende gedrag van de pleger en het letterlijk veiliger maken van de omgeving door dit soort gedrag niet te tolereren.

Voorbeeld beperken van bewegingsvrijheid:

Kelsey (20) wordt op straat nagefloten door een onbekende man. Als ze niet reageert en doorloopt, roept de man: arrogante kuthoer. Haar moeder zegt met dat ze 's avonds niet meer alleen over straat moet gaan, want mannen zijn niet te vertrouwen.

Dit is onbedoelde victimblaming De moeder van Kelsey stelt dat mannen niet te vertrouwen zijn en dat Kelsey zich daarop moet aanpassen. De bewegingsvrijheid van Kelsey wordt ingeperkt en niemand spreekt de pleger aan op zijn wangedrag.

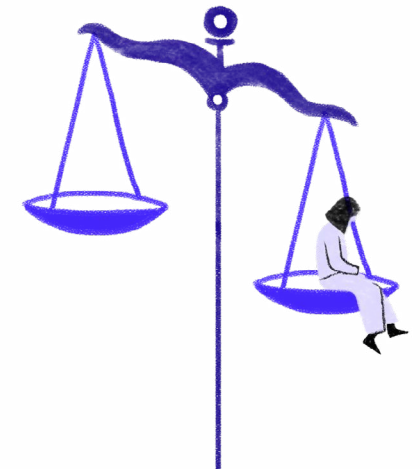
4 Steun slachtoffers ook bij lastig te bewijzen situaties

Niet alle grensoverschrijding is even duidelijk. Alcohol of drugs kunnen situaties bijvoorbeeld troebel maken en soms zitten er meerdere kanten aan een verhaal. Dit wil niet zeggen dat iemand geen slachtoffer is en geen steun en hulp nodig heeft. Of dat het niet nodig is om met de (vermeende) pleger in gesprek te gaan.

Niet alle grensoverschrijding is strafbaar of te bewijzen in een rechtszaal. Ook dit betekent niet dat iemand geen slachtoffer is en hulp nodig heeft. Of iets wel of niet strafbaar is, bepaalt niet of iets wel of niet oké is. Iets kan niet strafbaar zijn, maar ook echt niet oké.

Wat kan je doen?

Neem verhalen van slachtoffers serieus, ook als er meerdere kanten aan een verhaal zitten of als er niks strafbaars gebeurd is. De ervaring kan nog steeds nare gevolgen hebben voor het slachtoffer en iemand verdient het om serieus genomen te worden en hulp te krijgen.

5 Check waarom de pleger dacht weg te komen met grensoverschrijdend gedrag

De pleger is altijd verantwoordelijk voor diens eigen gedrag. Maar kijk ook naar de omgeving: waarom dacht de pleger dat diens gedrag oké was of dat die ermee weg zou komen? We weten dat plegers zichzelf vaak niet als pleger herkennen en niet altijd weten waarom wat ze gedaan hebben niet oké is. Hulp voor plegers is daarom belangrijk, maar het is ook belangrijk te weten wat zij van hun omgeving hebben meegekregen waardoor ze dit denken. Als een omgeving grensoverschrijdend gedrag in de hand werkt, is het zaak om daar wat aan te doen om meer incidenten te voorkomen.

Wat kan je doen:

Zet in op een omgeving met een duidelijke boodschap dat seksuele grensoverschrijdend gedrag en (ex-)partnergeweld nooit oké zijn. Een omgeving waarin vrijwillige, gelijkwaardige en gewenste seksuele en relationele interacties de norm zijn. Seksuele vorming en het bespreken van wensen, grenzen en consent zijn een goede eerste stap. Daarnaast wil je goed blijven ingrijpen op de lagen 1 en 2 van de Piramide van geweld.

Laag 5: Moord

Femicide

Advies: Steun en hulp omgeving

Moord op vrouwen door hun (ex-)partner of familieleden heeft een naam: femicide. Dit zijn geen geïsoleerde incidenten, dit is het topje van de Piramide van geweld en onderdeel van een cultuur waarin geweld tegen vrouwen door mannen gebagatelliseerd en genormaliseerd wordt.

Bij moord kan je niet veel meer doen voor het slachtoffer, behalve zorgen dat de geliefden die ze achterlaat zo goed mogelijk ondersteund worden en dat er gerechtigheid is. Als er een situatie is waarin je risico op femicide vermoedt, check dan het advies bij laag 3 en 4.

Intermezzo:

Wat maakt moord op vrouwen anders dan moord op mannen?

Iedere 8 dagen wordt er een vrouw vermoord in Nederland. Waar bij moord op mannen de pleger vrijwel nooit een (ex-)partner is, is dit bij moord op vrouwen in minstens 60% van de zaken het geval. Waarschijnlijk ligt dit percentage nog hoger, omdat het CBS de pleger alleen als partner telt als diegene getrouwd is geweest of een geregistreerd partnerschap heeft gehad met het slachtoffer.

Genderminderheden zoals transgender mensen blijven in deze analyses nog vaak onzichtbaar. Dit terwijl onderzoek erop wijst dat zij veel vaker slachtoffer worden van huiselijk geweld dan cisgender mensen.

Meer informatie over femicide vind je op de websites van [Sterk Huis](#) en [Atria](#).

GEBRUIK HET WOORD FEMICIDE

Door de term femicide te gebruiken plaats je het incident in de context van gender gerelateerd geweld. Dat is belangrijk zodat duidelijk is dat moord op vrouwen door hun (ex-)partner niet op zichzelf staat, maar een maatschappelijk probleem is wat vraagt om een maatschappelijke oplossing.

GEEF HET SLACHTOFFER EEN GEZICHT

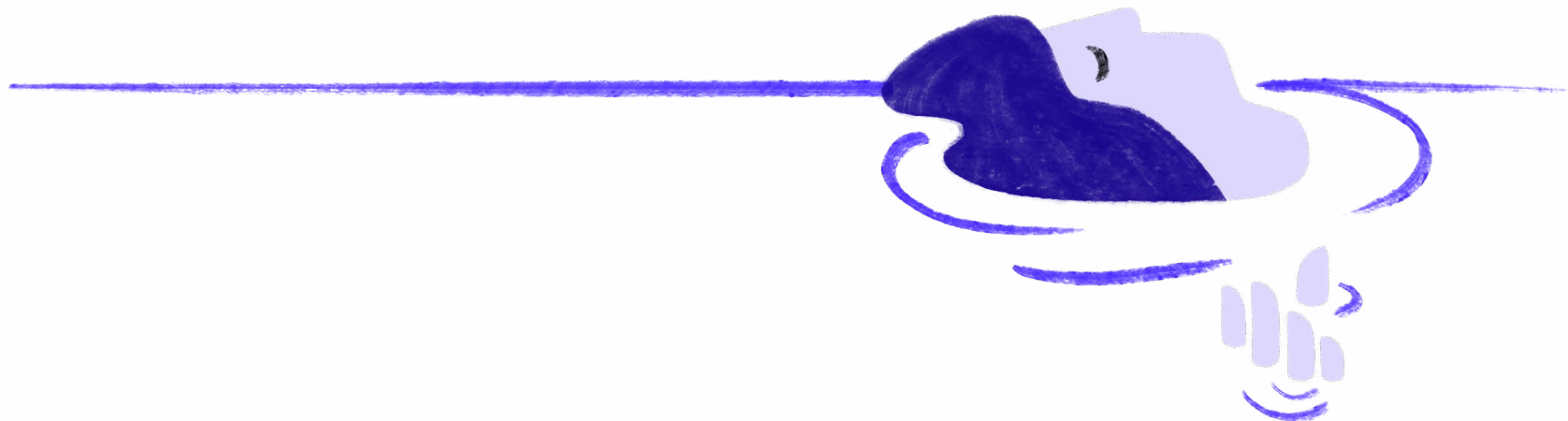
Nog te vaak zien we dat plegers van femicide een gezicht krijgen in de media: 'het is zo'n aardige man'. Dit is vrij respectloos naar de vrouw die door deze man vermoord is en de mensen die van haar houden die ze achterlaat. Laat zien wie zij was en wie er nu gemist moet worden door het geweld van deze man.

ZET IN OP NAZORG NABESTAANDEN

Bij femicide is het belangrijk dat er nazorg is. Nazorg voor de nabestaanden, en voor de kinderen als die er zijn. Soms kan de nazorg ook de vorm krijgen dat je ondersteunt met alles wat de familie moet regelen op het moment dat iemand er niet meer is.

Meer informatie over de aanpak van femicide:

[Aanpakplan femicide – 12 concrete actiepunten om femicide terug te dringen \(Vereniging Valente\)](#)

Onderbouwing van de Piramide van geweld

Deze onderbouwing legt uit wat de piramide van geweld is en op welke wetenschappelijke inzichten deze gebaseerd is. Ook wordt toegelicht hoe deze inzichten helpen om gendergerelateerd geweld te voorkomen.

Auteur: Marijke Naezer, Genderstudies-wetenschapper

De piramide van geweld is een model om gendergerelateerd geweld beter te begrijpen en aan te kunnen pakken. In deze onderbouwing lichten we toe wat de piramide van geweld is en wat gendergerelateerd geweld inhoudt. Ook geven we definities van de verschillende woorden in de piramide. Verder lichten we toe hoe de verschillende lagen van de piramide met elkaar samenhangen. Tot slot beschrijven we wat we op basis van deze inzichten kunnen doen om gendergerelateerd geweld te voorkomen.

Wat is de piramide van geweld?

De piramide van geweld is een model dat helpt om de samenhang tussen relatief “lichtere” en “zwaardere” vormen van gendergerelateerd geweld zichtbaar te maken.

De piramide van geweld is een model om (gendergerelateerd) geweld beter te begrijpen. De piramide laat zien dat geweld een systeem is: de “lichtere” vormen van geweld onderin de piramide vormen een voedingsbodem voor de “zwaardere” vormen bovenin de piramide. De piramide laat duidelijk zien hoe belangrijk het is om alle vormen van geweld aan te pakken.

Wat is gendergerelateerd geweld?

Gendergerelateerd geweld is geweld dat voortkomt uit en bijdraagt aan genderongelijkheid. Het kan verschillende vormen aannemen. Slachtoffers zijn vooral vrouwen en lhbtqia+ mensen, en plegers zijn vooral mannen. Iedereen speelt een rol in het reproduceren

of bevragen van de onderliggende machtsongelijkheden. Gendergerelateerd geweld is dus een zaak voor iedereen.

Gendergerelateerd geweld is geweld dat voortkomt uit en bijdraagt aan normen en machtsongelijkheden rond gender (Sweeney, 2020; Westmarland, 2016). Bekende voorbeelden zijn (online) seksueel geweld en (ex-)pamptnetgeweld.

Gendergerelateerd geweld kan mensen met alle genderidentiteiten treffen, maar de aard en omvang verschilt per groep. Vrouwen en lhbtqia+ mensen worden relatief vaak slachtoffer, en de plegers zijn vooral mannen (Rogers & Ali, 2023). Tegelijkertijd is het belangrijk te erkennen dat vrouwen en lhbtqia+ mensen ook plegers kunnen zijn van gendergerelateerd geweld, en mannen ook slachtoffer. Bovendien kunnen mensen uit groepen die relatief vaak slachtoffer worden (vrouwen en lhbtqia+ mensen) een rol spelen in de reproductie van schadelijke normen en machtsongelijkheden. Denk bijvoorbeeld aan meiden die machogedrag van jongens aanmoedigen, of aan vrouwen die seksistische opmerkingen maken. Gendergerelateerd geweld is dus een zaak voor iedereen.

Gendergerelateerd geweld neemt veel verschillende vormen aan.

- **Het kent ten eerste verschillende uitingsvormen:** fysiek, seksueel, psychologisch, economisch en sociaal.
- **Ten tweede wordt het gepleegd door verschillende plegers,** bijvoorbeeld partners, familieleden, collega's, docenten, hulpverleners, andere bekenden en onbekenden.
- **Het kan plaatsvinden in verschillende contexten,** bijvoorbeeld thuis, op het werk, op school, in de sport, in de kerk, in het uitgaansleven, in de hulpverlening, op straat of online.
- **Tot slot kan het eenmalig of langdurig plaatsvinden.**

Het verband tussen de lagen: theoretische modellen

De piramide van geweld is gebaseerd op wetenschappelijke theorieën over de samenhang tussen “lichtere” en “zwaardere” vormen van gendergerelateerd geweld. Deze theorieën laten zien hoe alle vormen van geweld samen een systeem vormen: een “continuüm”, “spectrum”, of een “cultuur”. Dit systeem normaliseert het geweld, waardoor het kan voortbestaan.

De geweldsvormen in de onderste laag/lagen van de piramide worden ook wel “micro-agressies” genoemd: kleine, veelvoorkomende en vaak onbedoelde vernederingen gericht op een bepaalde gemarginaliseerde groep (Sue et al., 2007).

Dergelijke micro-agressies lijken misschien op het eerste oog niet ernstig, maar de impact kan wel degelijk heel groot zijn (Gartner & Sterzing 2016). Daarnaast dragen ook lichtere vormen van geweld bij aan een onveilige cultuur, waarin vooral bepaalde groepen mensen gemarginaliseerd worden (Gartner & Sterzing, 2016). En tot slot vormen lichtere vormen van geweld een voedingsbodem voor de zwaardere vormen in de hogere lagen van de piramide van geweld.

Dit laatste inzicht is gebaseerd op wetenschappelijke kennis over het verband tussen de verschillende vormen van (seksueel) geweld, met name (seksueel) geweld tegen vrouwen. Belangrijke concepten hierin zijn het “continuüm” (Kelly, 1987), het “spectrum” (McClure, 2019) en de “cultuur” (Burt, 1980) van seksueel geweld.

Theorieën over (seksueel) geweld als een continuüm of spectrum

beschrijven hoe verschillende vormen van geweld tegen vrouwen met elkaar verbonden zijn, omdat ze allemaal hun wortels hebben in structurele genderongelijkheid (McMahon & Banyard, 2012). Aan de ene kant van het continuüm bevinden zich gedragingen waar weinig discussie over bestaat en die breed veroordeeld worden, zoals verkrachting (laag 4 van de piramide). Aan de andere kant bevinden zich meer geaccepteerde gedragingen, zoals denigre-

rend, seksistisch taalgebruik over vrouwen en genderminderheden zoals trans personen (laag 1 van de piramide). Hoewel het om verschillende soorten gedragingen gaat, komen ze allemaal voort uit genderongelijkheid en dragen ze hier ook weer aan bij.

Theorieën over seksueel geweld als een cultuur

(“verkrachtingscultuur” genoemd in Nederland, “rape culture” in de VS, “lad culture” in het VK) beschrijven hoe samenlevingen een cultuur kunnen hebben die seksueel geweld in de hand werkt. Deze cultuur wordt omschreven als “een alomtegenwoordige ideologie die seksueel geweld in de hand werkt of goedpraat” (Burt, 1980, p. 218).

Hierin spelen verschillende opvattingen en praktijken een rol, zoals mythes rond seksueel geweld (“verkrachtingsmythes”), maar ook seksistische denkbeelden en vijandige ideeën over vrouwen (Lonsway & Fitzgerald, 1995).

Seksistische en vrouwvijandige denkbeelden zijn bijvoorbeeld het idee dat mannen superieur zijn aan vrouwen, dat mannen dominant horen te zijn en vrouwen onderdanig, dat vrouwen manipulatief en leugenachtig zijn, en dat mannen (in bepaalde situaties) recht hebben op seks met vrouwen (Johnson & Johnson, 2021; Lonsway & Fitzgerald, 1995). Dergelijke denkbeelden worden onder andere gereproduceerd door gedrag uit laag 1 van de piramide, zoals seksistische opmerkingen.

Verkrachtingsmythes zijn onjuiste, maar wijd verspreide attitudes en overtuigingen die seksueel geweld bagatelliseren, normaliseren en goedpraten (Lonsway & Fitzgerald, 1994). Een voorbeeld is het idee dat slachtoffers (vrouwen) vaak liegen (valse beschuldigingen). Een ander voorbeeld is het idee dat slachtoffers seksueel geweld “uitlokken” door bepaalde kleding of bepaald gedrag. Een laatste voorbeeld is het idee dat plegers (mannen) er niks aan kunnen doen dat ze seksueel geweld plegen, omdat ze gemakkelijk opgewonden zouden raken en zich dan niet zouden kunnen beheersen (Lonsway & Fitzgerald, 1994; O’Connor, 2023).

De mythes zijn gebaseerd op en dragen bij aan de dubbele seksuele moraal en de machonorm (mannen zijn jagers, vrouwen zijn prooi), victim blaming (seksueel geweld is de schuld van het slachtoffer), en slut shaming (vrouwen moeten hun seksualiteit onderdrukken); laag 2 van de piramide.

Theorieën over een continuüm, spectrum of cultuur van geweld (verkrachtingscultuur) laten zien hoe seksisme, vrouwvijandigheid en verkrachtingsmythes (de onderste 2 lagen van de piramide) verbonden zijn met de “zwaardere” vormen van geweld (de hogere lagen van de piramide). Alle vormen van geweld komen immers voort uit dezelfde genderongelijkheden, en dragen hier ook weer aan bij. Bovendien vormen de “lichtere” vormen van geweld een voedingsbodem die zwaardere vormen van geweld aanmoedigt, bagatelliseert en normaliseert.

Oftewel: iemand die het normaal vindt om seksistische opmerkingen te maken (bijvoorbeeld “grappen” waarin vrouwen worden neergezet als seksuele “prooi”), zal ook eerder geloven in stereotypen en mythen die verkrachting goedpraten (zoals: “met een kort rokje vraag je erom”), en zal eerder geneigd zijn om ernstigere vormen van (seksueel) geweld goed te praten of zelfs te plegen (bijvoorbeeld het aanranden of verkrachten van vrouwen).

Het verband tussen de lagen: empirisch onderzoek

Theorieën over gendergerelateerd geweld als een systeem zijn getoetst middels empirisch onderzoek (onderzoek gebaseerd op concrete waarnemingen). Uit dergelijk onderzoek blijkt dat er inderdaad een samenhang bestaat tussen “lichtere” en “zwaardere” vormen van geweld, zowel op samenlevingsniveau als op individueel niveau.

Empirisch onderzoek laat zien dat “lichtere” vormen van geweld (de onderste laag/lagen van de piramide) inderdaad samenhangen met “zwaardere” vormen (de bovenste lagen) (voor overzichten zie bijvoorbeeld Gallagher & Parrott, 2011; McMahon & Banyard, 2012; Johnson & Johnson, 2021; Mc Carthy et al., 2018; Ray & Parkhill, 2023;

Spencer et al., 2022). Deze studies gaan vaak specifiek over seksueel geweld of partnergeweld, en over geweld tegen cisgender vrouwen. Het verband tussen de verschillende vormen van geweld geldt zowel op samenlevingsniveau als op individueel niveau.

Zo is op samenlevingsniveau aangetoond dat er meer geweld tegen vrouwen gepleegd wordt in samenlevingen met meer seksistische normen en overtuigingen, meer traditionele genderrollen, en meer vijandige ideeën over vrouwen en seks (zie de overzichten van Casey & Lindhorst, 2009; en Johnson & Johnson, 2021).

Sanday (1981) vergeleek bijvoorbeeld 95 “tribale” samenlevingen van over de hele wereld met elkaar. In samenlevingen met een sterke scheiding tussen mannen en vrouwen, waarin mannen een superieure, dominante positie wordt toegekend (waar bijvoorbeeld vrouwen minder participeren in publiekebesluitvorming, waar laatzinnig wordt gedaan over vrouwelijke leiders, waar van mannen wordt verwacht dat ze sterk en agressief zijn), bleek verkrachting vaker voor te komen, ook als middel om vrouwen te straffen of bang te maken.

Een recenter onderzoek is dat van Hines (2007). Zij vergeleek 7.667 studenten uit 38 plaatsen van over de hele wereld. Op plaatsen met meer vijandige denkbildern over vrouwen bleek vaker sprake te zijn van seksueel geweld jegens vrouwen (en dit gold ook voor mannen: waar meer vijandige denkbildern bestonden over mannen, vond meer seksueel geweld jegens mannen plaats). Ook de meta-analyse van Murnen en collega's (2002), waarin 39 studies gecombineerd werden, liet zien dat seksueel geweld tegen vrouwen vaker voorkomt in samenlevingen met een “masculiene ideologie”, waarin de sterke, dominante macho-man als ideaal wordt gezien.

Op individueel niveau is vooral onderzoek gedaan naar mannen. Uit dit onderzoek blijkt dat seksistische en vrouwvijandige overtuigingen (weergegeven in laag 1 van de piramide), het accepteren van

verkrachtingsmythes (weergegeven in laag 2 van de piramide), en het goedkeuren en/of plegen van seksueel geweld en partnergeweld (de bovenste lagen van de piramide) op verschillende manieren met elkaar samenhangen (zie bijvoorbeeld de overzichten van Costa et al., 2023; Johnson & Johnson, 2021; Yapp & Quayle, 2018; Gallagher & Parrott, 2011; Bohner et al., 2010; Casey & Lindhorst, 2009; Mc Carthy et al., 2018; Ray & Parkhill, 2023; Spencer et al., 2022).

Zo hangt vijandigheid jegens vrouwen samen met het goedkeuren en plegen van seksueel geweld en partnergeweld tegen vrouwen. Mannelijke studenten die zich meermaals schuldig hadden gemaakt aan seksueel geweld, scoorden in het onderzoek van Abbey & McAuslan (2004) bijvoorbeeld extremer op vijandigheid jegens vrouwen dan mannelijke studenten die eenmalig of nooit seksueel geweld hadden gepleegd. De groep die nooit seksueel geweld had gepleegd, scoorde het laagst op vijandigheid jegens vrouwen.

Ook het geloven in verkrachtingsmythes hangt samen met het goedkeuren en/of (intentie tot) het uitoefenen van dwang of plegen van seksueel geweld (Yapp & Quayle, 2018; Hust et al., 2019; Thompson et al., 2011; Abbey, 2012; Bohner et al, 1998; Bohner et al, 2005). In het onderzoek van Hust et al. (2019) hadden studenten die het eens waren met verkrachtingsmythen, bijvoorbeeld ook meer de neiging om het eens te zijn met uitspraken zoals: "Als mijn partner nee zegt tegen seks, blijf ik aandringen tot mijn partner toegeeft."

Experimenteel en longitudinaal onderzoek wijst erop dat er sprake is van een causale relatie, waarbij seksisme, vrouwvijandigheid en verkrachtingsmythes ook daadwerkelijk de oorzaak vormen van de intenties en het gedrag. Zo werden in de studies van Bohner et al. (1998) en Bohner et al. (2005) de mannelijke deelnemers in twee groepen verdeeld, die beide een vragenlijst invulden om te meten in hoeverre de deelnemers de intentie hadden tot het plegen van seksueel geweld. Eén van de groepen kreeg direct voor het invullen van de vragenlijst een aantal verkrachtingsmythes voorgelegd.

Bij deze groep bleek de intentie om seksueel geweld te plegen vervolgens groter te zijn dan bij de andere groep, wat erop wijst dat de verkrachtingsmythes inderdaad bijdragen aan de intentie om geweld te plegen. Deze bevindingen worden verder versterkt door recenter, longitudinaal onderzoek. Hieruit blijkt dat mannen die geloven in verkrachtingsmythes, een grotere kans hebben om op een later moment ook daadwerkelijk seksueel geweld te plegen (Thompson et al., 2011; Abbey, 2012). Te denken valt aan mythes als "op het moment dat een vrouw met een man mee naar huis gaat voor een date, betekent dat dat ze seks wil" (Abbey et al., 2012).

Het longitudinale onderzoek van Espelage en collega's (2015) liet bovendien zien dat het plegen van "lichtere" vormen van geweld een aanloop kan vormen naar het plegen van "zwaardere" vormen. In dit onderzoek werd de relatie geanalyseerd tussen pesten, homofobie en seksueel grensoverschrijdend gedrag onder bijna 1000 Amerikaanse tieners (gemiddeld 12 jaar oud). Jongeren die zich schuldig maakten aan micro-agressies en pesten, hadden twee jaar later meer kans om seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben gepleegd dan jongeren die zich niet schuldig hadden gemaakt aan micro-agressies en pesten. Bij jongens was dit verband nog sterker als er ook sprake was geweest van homofob pestgedrag. Gartner & Sterzing (2016) concluderen dan ook dat gendergerelateerde micro-agressies een "toegangspoort" vormen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

Ook normen die "onschuldig" lijken, zoals de norm dat meiden lief en meegaand horen te zijn, kunnen bijdragen aan (seksueel) grensoverschrijdend gedrag en geweld. Zo beschrijven Cense en collega's (2018, p283-4) hoe Nederlandse meiden en jonge vrouwen tegen hun zin meegingen in de seksuele avances van jongens en jonge mannen, omdat ze niet "onbeleefd" wilden zijn en zich "verplicht" voelden om mee te doen.

Hoewel onderzoek zich met name gericht heeft op geweld van

mannen tegen vrouwen, wordt er ook steeds meer onderzoek gedaan naar anti-lhbtqia+ geweld. Een recent Nederlands onderzoek waarbij 88 strafdossiers over anti-lhbtq+ geweld in openbare ruimtes werden geanalyseerd (Seitler et al., 2024), liet zien dat voor bijna 1 op de 3 daders een afkeer van "lhbtq+ uitingen" het motief was om dit geweld te plegen. Zij benoemden bijvoorbeeld de kleding van hun slachtoffer, of het uiten van affectie tussen hun slachtoffer en diens partner, als de aanleiding om geweld te plegen. Negatieve opvattingen over seksuele en genderminderheden gaan hier dus hand in hand met geweld jegens deze minderheden.

Zowel op samenlevingsniveau als op individueel niveau bestaat er dus een verband tussen "lichtere" en "zwaardere" vormen van geweld. Mensen en samenlevingen die negatieve opvattingen hebben over bepaalde groepen zoals vrouwen en lhbtqia+ mensen (laag 1 van de piramide), en die geloven in verkrachtingsmythes (laag 2 van de piramide), zijn gevoeliger voor het goedkeuren en/of plegen van "ernstigere" vormen van seksueel geweld (laag 3, 4 en 5 van de piramide). Onderzoek wijst erop dat het verband causaal is: de onderzochte opvattingen en overtuigingen zijn een oorzaak van het geweld.

Hoe kunnen we gendergerelateerd geweld voorkomen?

De wetenschappelijke inzichten die de basis vormen van de piramide van geweld bieden een concreet handelingsperspectief: om gendergerelateerd geweld te voorkomen, moeten we alle vormen van geweld aanpakken, ook de "lichtere" vormen.

De "lichtere" vormen van geweld uit de onderste lagen van de piramide vormen dus een voedingsbodem voor de "zwaardere" vormen van geweld in de bovenste lagen. Willen we gendergerelateerd geweld voorkomen, moeten we dus ingrijpen bij alle vormen van geweld, ook de "lichtere". Een seksistische, homo- of transfobe "grap" of opmerking lijkt misschien onschuldig, maar is onderdeel van een schadelijk systeem. Zwijgen, meelachen, of de "grap" doorvertellen is dan ook geen optie; in plaats daarvan moeten elkaar erop aanspreken en de achterliggende

ideeën bevragen. Zo werken we aan een gelijkwaardige, inclusieve en veilige cultuur, waarin geen plaats is voor gendergerelateerd geweld, in welke vorm dan ook. Het handelingsadvies geeft concrete tips die hierbij kunnen helpen.

Literatuur

- Abbey, A., & McAuslan, P. (2004). A longitudinal examination of male college students' per-petration of sexual assault. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 72, 747–756.
- Abbey, A., Wegner, R., Pierce, J., & Jacques-Tiura, A. J. (2012). Patterns of sexual aggression in a community sample of young men: Risk factors associated with persistence, desistance, and initiation over a 1-year interval. **Psychology of Violence**, 2(1), 1–15.
- Berndt Rasmussen, K., & Olsson Yaouzis, N. (2020). #MeToo, Social Norms, and Sanctions. **Journal of Political Philosophy**, 28(3), 273–295.
- Bohner, G., Jarvis, C. I., Eyssel, F., & Siebler, F. (2005). The causal impact of rape myth acceptance on men's rape proclivity: comparing sexually coercive and noncoercive men. **European Journal of Social Psychology**, 35(6), 819–828.
- Bohner G., Pina A., Viki G.T., & Siebler F. (2010). Using social norms to reduce men's rape proclivity: Perceived rape myth acceptance of out-groups may be more influential than that of in-groups. **Psychology, Crime and Law**, 16(8), 671–693.
- Bohner, G., Reinhard, M.-A., Rutz, S., Sturm, S., Kerschbaum, B., & Effler, D. (1998). Rape myths as neutralizing cognitions: evidence for a causal impact of anti-victim attitudes on men's self-reported likelihood of raping. **European Journal of Social Psychology**, 28(2), 257–268.

- Burt M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. **Journal of Personality and Social Psychology**, 38, 217–230.
- Casey, E. A., & Lindhorst, T. P. (2009). Toward a multi-level, ecological approach to the primary prevention of sexual assault: prevention in peer and community contexts. **Trauma, Violence & Abuse**, 10(2), 91–114.
- CBS (2023). Nieuwsbericht: Meer mensen vermoord in 2022, meeste slachtoffers in Rotterdam. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/35/meer-mensen-vermoord-in-2022-meeste-slachtoffers-in-rotterdam> Bekeken op 15 juli 2024.
- Cense, Marianne & Bay-Cheng, Laina & Dijk, Lieke. (2018). 'Do I score points if I say "No"?': Negotiating sexual boundaries in a changing normative landscape.. *Journal of Gender-Based Violence*, 2, 277–91.
- Costa, R., Fávero, M., Moreira, D., Del Campo, A. & Sousa-Gomes, V. (2023). Dark Tetrad, Acceptance of Sexual Violence, and Sexism. *European Psychologist*, 28 (1), 12–23.
- CSG (2024). <https://centrumseksueelgeweld.nl/seksueel-geweld/> Bekeken op 15 juli 2024.
- Edwards, S., Bradshaw, K. & Hinsz, V. (2014). Denying Rape but Endorsing Forceful Intercourse: Exploring Differences Among Responders. **Violence and Gender**, 1(4), 188–193.
- El Maroudi, H. & Brekelmans, J. (2020). Nederland heeft een femicideprobleem. **Oneworld**, 2020(8), 8–17.
- Emmerink, P., Vanwesenbeeck, I., van den Eijnden, R. J. J. M., van Lankveld, J. J. D. M., & Ter Bogt, T. F. M. (2018). Een verkenning van de seksuele dubbele standaard bij adolescenten en jongvolwassenen in Nederland. **Tijdschrift voor Seksuologie**, 42(1), 8–13.
- Espelage, D. L., Basile, K. C., De La Rue, L., & Hamburger, M. E. (2015). Longitudinal Associations Among Bullying, Homophobic Teasing, and Sexual Violence Perpetration Among Middle School Students. **Journal of Interpersonal Violence**, 30(14), 2541–2561.
- Gallagher, K. E., & Parrott, D. J. (2011). What accounts for men's hostile attitudes toward women? The influence of hegemonic male role norms and masculine gender role stress. **Violence against women**, 17(5), 568–583.
- Gartner, R. E., & Sterzing, P. R. (2016). Gender Microaggressions as a Gateway to Sexual Harassment and Sexual Assault: Expanding the Conceptualization of Youth Sexual Violence. **Affilia**, 31(4), 491–503.
- Groenen, A. Stalking. Risicofactoren voor fysiek geweld (Proefschrift). Antwerpen: Maklu 2006.
- Hust, S. J. T., Rodgers, K. B., Ebreo, S., & Stefani, W. (2019). Rape Myth Acceptance, Efficacy, and Heterosexual Scripts in Men's Magazines: Factors Associated With Intentions to Sexually Coerce or Intervene. **Journal of Interpersonal Violence**, 34(8), 1703–1733.
- Johnson, N. L., & Johnson, D. M. (2021). An Empirical Exploration Into the Measurement of Rape Culture. **Journal of Interpersonal Violence**, 36(1–2)
- Kelly L. (1987). The continuum of sexual violence. In: Hanmer J., Maynard M. (Eds.), *Women, violence and social control*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International, 46–60.
- Laan, E. T. M., Klein, V., Werner, M. A., van Lunsen, R. H. W., & Janssen, E. (2021). In pursuit of pleasure: A biopsychosocial perspective on sexual pleasure and gender. **International Journal of Sexual Health**, 33(4), 516–536.
- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths: In review.

Psychology of Women Quarterly, 18(2), 133–164.

- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1995). Attitudinal antecedents of rape myth acceptance: A theoretical and empirical reexamination. **Journal of Personality and Social Psychology**, 68(4), 704–711.
- McCarthy, K. J., Mehta, R., & Haberland, N. A. (2018). Gender, power, and violence: A systematic review of measures and their association with male perpetration of IPV. **PloS One**, 13(11), e0207091.
- McClure, E. (2019). Theorizing a Spectrum of Aggression: Microaggressions, Creepiness, and Sexual Assault. **The Pluralist**, 14, 91–101.
- McMahon, S., & Banyard, V. L. (2012). When can I help? A conceptual framework for preventing violence through bystander intervention. **Trauma Violence Abuse**, 13(1), 3–14.
- Murnen, Sarah & Wright, Carrie & Kaluzny, Gretchen. (2002). If “Boys Will Be Boys,” Then Girls Will Be Victims? A Meta-Analytic Review of the Research That Relates Masculine Ideology to Sexual Aggression. **Sex Roles**, 46. 359–375.
- Naezer, M. (2006) Zij is een hoer, hij is stoer: Gender en bijnamen onder Nederlandse scholieren (Scriptie). Radboud Universiteit Nijmegen, Nijmegen.
- Naezer, M. (2019). Jongeren, sexting en seksueel grensoverschrijdend gedrag. **Bijblijven**, 35(6/7), 93–99.
- Naezer, M., Krebbekx, W.J.P., Thijs, P. (2023). Dubbel onzichtbaar. Hulpverlening voor transgender slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling. **Tijdschrift voor Seksuologie**, 47(2), 68–77.
- Niemi, L. (2017). Victim blaming. In **The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender Vol. 4**, 1756–1757.
- O’Connor, J. (2023) Profiles of Men’s Rape Myth Beliefs and the Association With Rape Proclivity. **Journal of Interpersonal Violence**, 38(9–10), 6366–6388.
- Ray, T. N., & Parkhill, M. R. (2023). Components of Hostile Masculinity and Their Associations With Male-Perpetrated Sexual Aggression Toward Women: A Systematic Review. **Trauma, Violence, & Abuse**, 24(2), 355–368.
- Rogers, M.M. & Ali, P. (2023). Understanding Gender-Based Violence. In Ali, P. & Rogers, M.M. (Eds.), **Gender-Based Violence: A Comprehensive Guide**. Cham: Springer, 3–16.
- Russell T. D., King A. R. (2016). Anxious, hostile, and sadistic: Maternal attachment and everyday sadism predict hostile masculine beliefs and male sexual violence. *Personality and Individual Differences*, 99, 340–345.
- Sanday, P. R. (1981). The socio-cultural context of rape: across-cultural study. **Journal of Social Issues**, 37, 5–27.
- Seidler, Y., Wolff, R., ter Woord E. & van der Schans, K. (2024). Richten op de regenboog: Een onderzoek naar daders en prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam/WODC.
- Spencer, C. M., Rivas-Koehl, M., Astle, S., Toews, M. L., Anders, K. M., & McAllister, P. (2022). Risk Markers for Male Perpetration of Sexual Assault on College Campuses: A Meta-Analysis. **Trauma, Violence, & Abuse**, 24(4) : 2486–2497.
- Sue, D. W., Capodilupo, C. M., Torino, G. C., Bucceri, J. M., Holder, A. M. B., Nadal, K. L., & Esquilin, M. (2007). Racial microaggressions in everyday life: Implications for clinical practice. **American Psychologist**, 62(4), 271–286.

- Sweeney, B. (2017). Slut shaming. In **The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender Vol. 4**, 1579–1580.
- Sweeney, B. N. (2020). Gender-Based Violence and Rape Culture. In Naples, N.A. (Ed.) **Companion to Women's and Gender Studies**, 285–302.
- Thompson, M. P., Koss, M. P., Kingree, J. B., Goree, J., & Rice, J. (2011). A Prospective Mediation Model of Sexual Aggression Among College Men. **Journal of Interpersonal Violence**, 26(13), 2716–2734.
- Van der Aa, S. (2010). Stalking in the Netherlands: Nature and prevalence of the problem and the effectiveness of anti-stalking measures. Maklu Uitgevers.
- Van 't Hoff-De Goede, S. & Janssen, J. (2024). De overlap tussen offline en online geweld in afhankelijkheidsrelaties. Naar een typologie voor professionals. **Proces**, 102(1), 57–66.
- Westmarland, N. (2016). Gender-Based Violence. In Wong, A., Wickramasinghe, M., Hoogland, r. & Naples, N.A. (Eds.) **The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies**.
- Yapp E. J., Quayle E. (2018). A systematic review of the association between rape myth acceptance and male-on-female sexual violence. *Aggression and Violent Behavior*, 41, 1–19.
- **Zaikman, Y. (2017). Sexism. In The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender Vol. 4**, 1471–1475.

BEGRIPPENLIJST

Begrippen uit de Piramide van geweld, het handelingsadvies en de explainer

Aanranding: het moeten verdragen of uitvoeren van ongewenste seksuele aanrakingen (CSG, 2024).

Cis of cisgender: Een persoon van wie de genderidentiteit overeenkomt met het bij geboorte toegekende geslacht; iemand die niet transgender is. De meeste mensen zijn cisgender. (Alliantie Gezondheidszorg op Maat).

Cisnorm: Het idee, de overtuiging of aanname dat cisgender de standaard genderidentiteit van de mens is.

Dubbele moraal: een (heteronormatief) patroon van verwachtingen dat vrouwen vooral seksuele terughoudendheid voorschrijft, terwijl het mannen vooral aanmoedigt tot seksuele activiteit (Emmerik et al., 2018). Door de dubbele seksuele moraal wordt vergelijkbaar gedrag vaak verschillend beoordeeld, afhankelijk van wie het gedrag vertoont: "zij is een hoer, hij is stoer" (Naezer, 2006).

Dwingende controle: een patroon van herhaald gedrag waarbij een persoon sterk gedomineerd en gecontroleerd wordt door een andere persoon/personen (Akkermans et al., 2023). De andere persoon wil bijvoorbeeld altijd weten waar iemand is. Of de andere persoon bepaalt of en welke sociale contacten iemand mag hebben. Of diegene bepaalt welke kleding iemand moet dragen, wat en wanneer iemand mag eten, en of iemand eigen geld mag hebben.

(Ex-)partnergeweld: fysiek, seksueel, psychologisch, economisch, en/of sociaal geweld tussen (ex-)partners. Dergelijk geweld is vaak langdurig en intens; in zulke gevallen wordt ook wel gesproken van intiem partnergeweld of intieme terreur.

Femicide:

Vrouwenmoord. Waar bij moord op mannen de pleger vrijwel nooit een (ex-)partner is, is dit bij moord op vrouwen

in minstens 60% van de zaken het geval (CBS, 2023). Waarschijnlijk ligt dit percentage nog hoger, omdat het CBS de pleger alleen als partner telt als diegene getrouwd is geweest of een geregistreerd partnerschap heeft gehad met het slachtoffer (Römkens in interview met El Maroudi & Brekelmans, 2020).

Genderminderheden zoals transgender mensen blijven in deze analyses nog vaak onzichtbaar. Dit terwijl onderzoek erop wijst dat zij veel vaker slachtoffer worden van huiselijk geweld dan cisgender mensen (Naezer, Krebbekx en Thijs, 2023).

Gendergerelateerd geweld: geweld tegen iemand op grond van geslacht, genderidentiteit, seksuele oriëntatie of genderexpressie. In de praktijk treft dit geweld vooral vrouwen, lhbt+ personen en mensen met een genderexpressie of genderidentiteit die niet conform de norm is. Gendergerelateerd geweld kan seksueel zijn, maar ook lichamelijk of psychisch (Rutgers, 2024).

Heteronorm: Het idee, de overtuiging of aanname dat heteroseksualiteit de standaard seksuele oriëntatie van de mens is.

Homo- en bifobe opmerkingen: grappig bedoelde, denigrerende opmerkingen en uitsluiting die voortkomen uit, en bijdragen aan ongelijkheid tussen heteroseksuele mensen en mensen uit seksuele minderheden (bijvoorbeeld homoseksuele mensen, bi+ mensen, panseksuele mensen, etcetera).

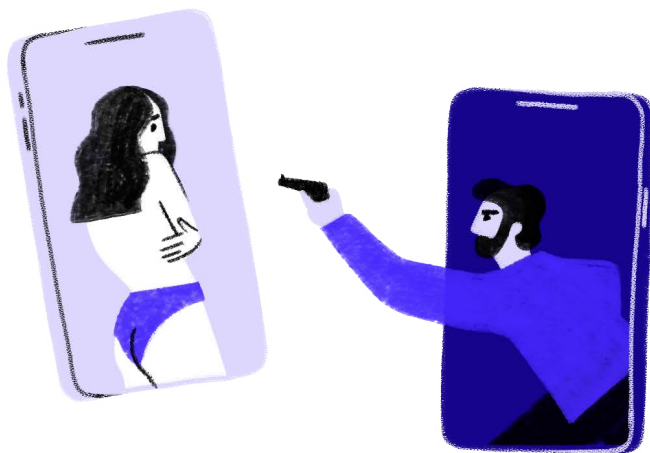
Lhbtq+: Lesbisch, homoseksueel, bi+, trans, intersekse, queer, asexueel en + (andere identiteiten die buiten de hetero- en cisnorm vallen). Bekijk ook de Begrippenlijst van de Alliantie Gezondheidszorg Op Maat.

6♀%

Machonorm: de sociaal-culturele norm die mannen aanmoedigt zich “macho” te gedragen: stoer, onafhankelijk, sterk, roekeloos, ongevoelig, dominant en assertief. Onderdeel van het “macho-jargon” zijn seksistische “grappen” en opmerkingen over vrouwen (Berndt Rasmussen & Olsson Yaouzis, 2020).

Microagressies: kleine, veelvoorkomende en vaak onbedoelde vernederingen gericht op een bepaalde gemarginaliseerde groep (Sue et al., 2007).

Online (seksueel) geweld: geweld waarbij gebruik gemaakt wordt van internet en sociale media, bijvoorbeeld cyberstalking (online stalking), sextortion (afpersing met seksueel getint beeldmateriaal), exposing (verspreiding van seksueel getint materiaal), grooming (online manipulatie/inpalmen), doxing (online zetten van privé-gegevens zoals een adres) of datingfraude. Online en offline geweld zijn vaak met elkaar verweven en overlappen elkaar (Van 't Hoff-De Goede & Janssen, 2024). Online seksuele intimidatie: Ongewenst seksueel gedrag online zoals seksueel kwetsende opmerkingen of grapjes en het ongewenst naaktfoto's of seksfilmpjes (door)sturen. Of het blijven aandringen op een date of op het toesturen van persoonlijke seksuele foto's of filmpjes. (CBS, 2022) Seksistische opmerkingen: grappig bedoelde, denigrerende opmerkingen en uitsluiting die voortkomen uit, en bijdragen aan genderongelijkheid. Het woord “seksisme” verwijst traditioneel vooral

naar ongelijkheid tussen (cisgender) mannen en vrouwen (mannen en vrouwen die zich identificeren met het geslacht dat ze bij geboorte kregen toegewezen). Inmiddels wordt het woord “seksisme” vaak breder opgevat als verwijzing naar ongelijkheid tussen cisgender mannen, cisgender vrouwen en genderminderheden zoals transgender mensen (Zaikman, 2017). Seksisme kan verschillende vormen aannemen, die over het algemeen worden getypeerd als “vijandig” versus “welwillend”. Vijandig seksisme verwijst naar negatieve stereotypering; welwillend seksisme naar stereotypering die positief lijkt, maar toch bijdraagt aan marginalisering, zoals het ophemelen van vrouwen om hun vermeende “vrouwelijke” eigenschappen (Zaikman, 2017).

Seksueel geweld: Seksueel geweld betreft verkrachting of aanranding. De term verkrachting wordt gebruikt als er sprake is van penetratie (genitaal, oraal, anaal) tegen de wil. Aanranding wordt gebruikt bij andere seksuele handelingen tegen iemands wil. Bij verkrachting en aanranding kan dwang uitgeoefend worden. Bijvoorbeeld door lichamelijke kracht te gebruiken of door te dreigen met geweld. Subtielere vormen komen ook voor, zoals het dreigen met verspreiding van intieme beelden, het uitmaken van de relatie of iemand onder druk zetten. Soms is iemand niet in staat om toestemming te geven, bijvoorbeeld door alcohol- of druggebruik of wanneer die verlamd is van angst (freezing). Misbruik maken van zulke situaties is ook een vorm van seksueel geweld (Rutgers, 2024).

Seksueel misbruik: seksuele handelingen tussen mensen in een ongelijkwaardige positie, bijvoorbeeld tussen een volwassene en een kind (CSG, 2024). Plegers zijn vaak bekenden van het slachtoffer. Zij hebben door hun leeftijd en/of positie (bijvoorbeeld als ouder, docent, hulpverlener) een machtspositie ten opzichte van hun slachtoffer. Deze ongelijke machtsverhouding maakt het moeilijk of onmogelijk om de handeling te weigeren, waardoor er geen sprake kan zijn van een vrije keus. Seksueel misbruik is extra moeilijk te (h)erkennen voor een slachtoffer als de relatie met de pleger ook positieve kanten heeft. Bovendien kunnen ook de seksuele handelingen op het moment zelf plezierig voelen. Seksuele grensoverschrijding: Seksuele

grensoverschrijding is een verzamelterm voor alle vormen van seksueel gedrag die over de grenzen van een ander gaan en waarbij geen sprake is van vrijwilligheid, gelijkwaardigheid en consent (instemming). Bijvoorbeeld ongewenste aanrakingen, zoenen tegen iemands wil, aanranding en verkrachting en online ongewenst gedrag, zoals ongewenste sexting en online seksuele intimidatie. Soms is het heel duidelijk dat bepaald gedrag een grens overschrijdt, soms ook niet. Het kan ook per ongeluk gebeuren. Een aanraking die voor de een prettig is, kan door een ander als grensoverschrijdend ervaren worden (Rutgers, 2024).

Sekuele intimidatie: ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag (met een seksuele lading) dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van een persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd (EU Directive 2006/54/EC, artikel 2, lid c en d).

Slutshaming (slet-stigma): het veroordelen en stigmatiseren van mensen, meestal vrouwen, vanwege hun (vermeende) seksuele gedrag en/of uiterlijk (lichaam, kleding). Door het stigma wordt iemand gecategoriseerd als afwijking van de norm en als minderwaardig aan anderen. Volgens het stigma zou een "slet" het verdienen om respectloos en gemeen behandeld te worden (Sweeney, 2017; Naezer, 2006).

Stalking (belaging): een patroon van herhaald, ongewenst gedrag dat gericht is op een specifiek persoon (Groenen, 2006). Stalking kan **hands off** vormen aannemen waarbij geen sprake is van direct fysiek contact, zoals iemand achtervolgen, opbellen, of ongewenste cadeautjes sturen. Het kan echter ook uitlopen in hands on fysiek geweld of zelfs moord (Van der Aa, 2010). Het gedrag kan zich op het slachtoffer zelf richten en/of op de omgeving van het slachtoffer (familie, vrienden, collega's, etcetera).

Trans of transgender: iemand bij wie de huidige genderidentiteit niet overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte is toegekend. Transgender wordt gebruikt als 'parapluterm' waar verschillende

categorieën en identiteiten onder vallen, zoals 'transseksueel', 'genderqueer', 'travestiet'. Voor sommigen is het ook een omschrijving van een genderidentiteit tussen/voorbij man en vrouw (Alliantie Gezondheidszorg op Maat).

Transfobe opmerkingen:

grappig bedoelde, denigrerende opmerkingen en uitsluiting die voortkomen uit, en bijdragen aan ongelijkheid tussen cisgender mensen en transgender mensen (waarbij "transgender" gebruikt wordt als paraplu-term voor alle mensen die zich niet of niet helemaal identificeren met het geslacht dat hen bij hun geboorte werd toegewezen).

Verkrachting: ongewenste seksuele penetratie van het lichaam (vagina, anus, mond) met een penis, vinger of voorwerp (CSG, 2024).

Verkrachtingsmythes: onjuiste, maar wijd verspreide attitudes en overtuigingen die seksueel geweld bagatelliseren, normaliseren en goedpraten (Lonsway & Fitzgerald, 1994). Een voorbeeld is het idee dat slachtoffers (vrouwen) vaak liegen (valse beschuldigingen). Een ander voorbeeld is het idee dat slachtoffers seksueel geweld "uitlokken" door bepaalde kleding of bepaald gedrag. Een laatste voorbeeld is het idee dat plegers (mannen) er niks aan kunnen doen dat ze seksueel geweld plegen, omdat ze gemakkelijk opgewonden zouden raken en zich dan niet zouden kunnen beheersen (Lonsway & Fitzgerald, 1994; O'Connor, 2023).

Victim blaming: een reactie op geweld die het slachtoffer (gedeeltelijk) de schuld geeft van dat geweld, of het slachtoffer er (gedeeltelijk) verantwoordelijk voor stelt (Niemi, 2017). Victim blaming kan expliciet of impliciet gebeuren, en het kan subtiele of minder subtiele vormen aannemen. Subtielere vormen bestaan bijvoorbeeld uit voorlichting en adviezen die potentiële slachtoffers verantwoordelijk maken voor het voorkomen van geweld, zoals "trek maar geen kort rokje aan als je uitgaat", of "als je al aan sexting doet, ga dan onherkenbaar op de foto" (Naezer, 2019).

Colofon

Piramide van Geweld

Hoe een denigrerende opmerking tot gendergerelateerd geweld kan leiden en wat je daaraan kan doen

Jaar

2025

Samenwerking

De Alliantie Act4respect heeft deze handreiking gemaakt in samenwerking met Marijke Naezer en de co-creatiegroep, waarin diverse professionals uit het veld vertegenwoordigd zijn.

Handelingsadvies: Karlijn de Blécourt,
Programma medewerker preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld bij Rutgers

Onderbouwing en begrippenlijst: Marijke Naezer,
Genderstudies-wetenschapper, marijkenaezer.nl

Lay-out en illustraties: Caroline Cracco, craccoillustration.nl

Over Act4respect

De Alliantie Act4Respect Unlimited werkt voor én met jongeren, jongvolwassenen en professionals in beleid en praktijk samen aan de preventie van (online) seksueel geweld en (ex-)partnergeweld gericht tegen meiden/vrouwen en lhbt+ personen. Samen werken we aan een wereld waarin iedere relatie en ieder seksueel contact gewenst, vrijwillig en gelijkwaardig is. Zowel offline als online.

De Alliantie is een samenwerking van Rutgers, Atria en COC en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW.

Meer informatie over Act4respect: www.act4respect.seksindepraktijk.nl/

